

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
КАФЕДРА ЮНЕСКО
«ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ»**

**ДУХОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ:
методологія, теорія і практика**

Збірник наукових праць

Випуск 3 (102)

**Сєверодонецьк
2021**

Рекомендовано Вченою радою Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля (протокол № 5 від 29.12.2021 р.)

Редакційна колегія

Шевченко Г.П. – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини, завідувач кафедри ЮНЕСКО «Духовно-культурні цінності виховання та освіти», завідувач кафедри педагогіки, м. Северодонецьк (**головний редактор**); **Алфімов В.М.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Северодонецьк (**заступник головного редактора**); **Зеленов Є.А.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Северодонецьк; **Бех І.Д.** – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, м. Київ; **Філіпчук Г.Г.** – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, м. Київ; **Мирополюська Н.С.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Київ; **Пелех Ю.В.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Рівне; **Помиткін Е.О.** – доктор психологічних наук, професор, м. Київ; **Сватко Ю.І.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО «Права людини, мир, демократія, толерантність та міжнародне взаєморозуміння», м. Київ; **Базалук О.О.** – доктор філософських наук, професор, м. Київ; **Вітченко А.О.** – доктор педагогічних наук, професор, м. Київ; **Тюріна Т.Г.** – доктор педагогічних наук, доцент, м. Львів; **Антоненко Т.Л.** – доктор психологічних наук, професор, м. Северодонецьк; **Чурсін М.М.** – доктор педагогічних наук, доцент, м. Северодонецьк; **Ернст Вагнер** – доктор філософії, координатор кафедри ЮНЕСКО «Мистецтво і культура в освіті», м. Ерланген-Нюрнберг, Німеччина; **Галена Іванова** – доктор педагогічних наук, доцент, м. Пловдив, Болгарія; **Анна Клим-Климашевська** – доктор педагогічних наук, професор, м. Седльце, Польща; **Леслі Джон Френсіс** – доктор філософії, доктор літератури, доктор богослов'я, член колегії вчителів, член Британського психологічного товариства, м. Ковентрі, Великобританія; **Крістофер А. Льюїс** – доктор філософії, професор, м. Лідс, Великобританія; **Джон Вейн Фішер** – доктор педагогічних наук, професор, Австралія; **Д. Пол Шафер** – магістр мистецтв, доцент, директор проєкту Світова культура, м. Маркхем, Канада; **Рашидова С.С.** – кандидат педагогічних наук, доцент, м. Северодонецьк (**відповідальний редактор**).

Збірник наукових праць «Духовність особистості: методологія, теорія і практика» внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 № 886, кат. Б).

Журнал включено до Міжнародної бази даних Ulrich's Periodical Directory (2013 р.), повнотекстової бази даних Open Academic Journals Index (2014 р., CGIJ OAJI – 0.350), Google Scholar (2014 р., h-індекс 2021 – 17), Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (2008 р.), Міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus International (ICI 2020 – 82.37).

Офіційний сайт збірника: <http://domtpsnu.snu.edu.ua/index.php/Domtp>

Д85 Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П. Шевченко. – Вип. 3 (102). – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – 404 с.

У збірнику висвітлюються актуальні питання методології, теорії й практики розвитку духовної культури особистості в сучасних соціокультурних умовах.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями в галузі педагогіки та психології духовності, аспірантами, педагогами-практиками.

Статті порецензовано членами редакційної колегії.

© Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля, 2021

ЖИТТЄВІ ЦІННОСТІ ТА ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ЧИННИК САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Т. К. Бакуменко

ORCID 0000-0001-5596-6572

І. В. Доля

ORCID 0000-0002-8725-0410

Ю. В. Холостенко

ORCID 0000-0002-5802-4553

У статті проаналізовано проблему саморозвитку педагога в контексті його життєвих цінностей та сенсожиттєвих орієнтацій. Трансформування освітнього простору в сучасній Україні вимагає від фахівців розвитку професійно важливих якостей, формування здатності до самовдосконалення та зростання, які неможливі без усвідомлення сенсів власного життя та діяльності. Саморозвиток педагога розглядається авторами як здатність до постійного пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь та навичок, організації освітнього процесу для суб'єктів професійної діяльності, ефективного управління ресурсами та інформаційними потоками, вміння моделювати індивідуальну професійну траєкторію, оцінювати й прогнозувати результати власної діяльності. Для педагога важливим є усвідомлення сутності, значення та завдань власної педагогічної діяльності, її мети, вміння постійно співвідносити поточні педагогічні завдання із перспективами. Залежно від сенсу, який надає фахівець власній діяльності, визначаються цілі життя та розвиток внутрішніх потреб.

Проведене дослідження переконливо доводить, що педагоги з розвинутою здатністю до саморозвитку мають життєві цінності та сенсожиттєві орієнтації, які суттєво відрізняються від аналогічних утворювань у фахівців, які зупинилися у розвитку або цей процес у них дуже сповільнився. Педагоги з високим рівнем здатності до саморозвитку мають потребу в об'єктивній інформації про власну особистість, прагнуть самопізнання, самовдосконалення; мають відповідальне ставлення до обов'язків;

відрізняються поблажливістю до людей та їх недоліків і вимогливістю до себе, загальною конструктивністю особистості; професійна діяльність для них є пріоритетною, також для них важливими є проблеми родини та суспільного життя. У зв'язку з цим постає актуальне питання для подальших наукових розвідок, а саме – як стимулювати процес саморозвитку педагога, які психологічні технології для цього використовувати, як оцінювати отримані результати тощо.

***Ключові слова:** життєві цінності, сенсожиттєві орієнтації, саморозвиток, педагог, освітній простір.*

Постановка проблеми. Сучасний стан освіти в Україні, можливості для входження країни в світовий освітній простір, реформування всіх ланок системи освіти актуалізують проблему професійного саморозвитку педагога. Як вказують Ю. О. Білоцерківська, І. Ю. Остополець, С. Л. Седашева (2021), «Становлення педагога з усіма навичками, необхідними для застосування фасилітації щоденно, потребує окремих компетентностей, відповідних професійно важливих рис, особистісних ресурсів» (с. 38). Саморозвиток педагога ми розуміємо як здатність до постійного пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь та навичок, організації освітнього процесу для суб'єктів професійної діяльності, ефективне управління ресурсами та інформаційними потоками, вміння моделювати індивідуальну професійну траєкторію, оцінювати й прогнозувати результати власної діяльності. Ситуація на ринку праці потребує фахівців, які здатні постійно навчатися, творчо мислити, реалізовувати власний потенціал у соціально-корисній діяльності, вміти працювати в команді та незалежно, компетентно взаємодіяти з людьми в полікультурному середовищі та володіти іншими професійно важливими якостями.

Професійний розвиток фахівців у певній галузі потребує відповідного ціннісно-мотиваційного ставлення особистості до власного професійного саморозвитку, вдосконалення, регулярного підвищення рівня професійної підготовки. Саморозвиток педагога має сенсотворчу природу, де сенс є рушійною силою процесу саморозвитку. Педагог сам створює середовище, яке сприяє особистому та професійному зростанню, інтегрує його ресурси в особистісно-значущі смисли.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблема професійного саморозвитку педагога розглядається з позиції професійного становлення особистості (В. Андрущенко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Луговий, В. Рибалка, Л. Сущенко, В. Чайка та ін.), цілеспрямованого

професійного саморозвитку у контексті цілей, змісту, засобів освіти (О. Бондаревська, Л. Вовк, І. Смолюк, І. Чеснокова, О. Шевнюк та ін.), питання безперервного професійного саморозвитку педагога розглядається в роботах Р. Гуревич, Н. Протасова, В. Фрицок. Проблеми самоактуалізації та саморозвитку розглянуто в працях зарубіжних психологів Ю. Бабанського, Р. Бернса, Ш. Бюлер, Б. Гершунського, Е. Еріксона, А. Маслоу, Г. Олпорта, К. Роджерса, В. Сластьоніна та ін.

Саморозвиток педагога ґрунтується на мотивації до змін та змісту цього процесу. В. Франкл розглядав прагнення людини знайти та реалізувати сенс власного життя як мотиваційну межу, характерну всім людям. В. Франкл стверджував, що не можна дати, його треба знайти. Реалізуючи сенс, людина реалізує себе: самореалізація відбувається сама собою – як наслідок реалізації сенсу, а чи не як мета (Франкл, 1990).

Проблема сенсожиттєвих орієнтацій у контексті саморозвитку педагога в сучасному науковому знанні є актуальною у зв'язку з глобальними перетвореннями освітнього середовища у світі та Україні і необхідністю педагога знайти у цьому середовищі власне місце.

Мета статті – проаналізувати та емпірично дослідити особливості життєвих цінностей та сенсожиттєвих орієнтацій педагогів з різним рівнем здатності до саморозвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для сучасного педагога важливим є усвідомлення сутності, значення та завдань власної педагогічної діяльності, її мети, вміння постійно співвідносити поточні педагогічні завдання із перспективами. Сенс – це складна і багаторівнева смислова реальність, що набуває різних форм і виявляє себе у різних психологічних впливах. Залежно від сенсу тієї чи іншої сфери життя, визначаються цілі та розвиток внутрішніх потреб: професійних, соціальних, індивідуальних, духовних, моральних, матеріальних тощо. Сенси дають людині енергетичний ресурс для руху вперед і наповнюють пройдений життєвий етап.

Професійне життя педагога є складним, діяльність має багато труднощів, складнощів, конфліктних ситуацій, таких випадків, коли здається, що робота втрачає свій сенс. Специфіка роботи педагога полягає в тому, що саме «поточні» безпосередні результати як би вторинні, основний сенс його професійної діяльності – у її віддалених результатах. Саме майбутні справи тих, кого педагог вчить і виховує, становлять істинне значення його життя.

У дослідженні брали участь педагоги з різним стажем роботи, які працюють у закладах освіти м. Харків, м. Бахмут Донецької області та

м. Ізмаїл Одеської області віком від 22 до 45 років, кількість досліджуваних – 137 осіб.

Для вирішення завдань емпіричного дослідження використовувалися такі методики: «Методика діагностики здатності до саморозвитку» В. Г. Маралова для встановлення рівнів саморозвитку; «Морфологічний тест життєвих цінностей» (МТЖЦ) В. Сопів та Л. Карпушина, «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (СЖО) Д. Леонтєва для дослідження життєвих цінностей і смисложиттєвих орієнтацій; методика «Особиста біографія» О. Моткова для дослідження життєвої біографії. Для статистичної обробки результатів був використаний t-критерій Стьюдента.

Здатність до саморозвитку особистості детермінована великою кількістю об'єктивних та суб'єктивних чинників. До основних з них належать – мотиваційні, когнітивні та середовищні. Мотиваційні виступають як наявність/відсутність потреби у поступовому просуванні вперед, навчанні, самовдосконаленні тощо. Когнітивні – як інтелектуальний ресурс для здійснення цього процесу. Середовищний – як сприятливість зовнішніх умов для самореалізації, самоактуалізації особистості. На нашу думку, сучасні педагоги мають мотиваційні та когнітивні ресурси для саморозвитку, але не завжди мають сприятливі зовнішні умови для його здійснення. Вирішення цієї проблеми потребує суттєвих трансформацій освітнього середовища країни, залучення інноваційних технологій для формування фахівців, які будуть здатними ефективно працювати в оновленому просторі, підвищення мотивації педагогів до самовдосконалення, створення для цього внутрішніх та зовнішніх умов.

Для встановлення рівнів саморозвитку в дослідженні використовувалася «Методика діагностики здатності до саморозвитку» В. Г. Маралова. В результаті діагностики всі досліджувані були поділені на дві групи в залежності від отриманих балів за методикою. До 1-ої групи (47 осіб) ввійшли ті педагоги, які активно саморозвиваються (середній бал по групі – $56,3 \pm 15,2$), до 2-ої групи (41 особа) ввійшли педагоги, які зупинилися у саморозвитку (середній бал по групі – $29,1 \pm 8,5$). Ті особи, які отримали бали, що знаходяться у середньому діапазоні значень, тобто ті, у кого саморозвиток залежить від зовнішніх умов, у подальшому дослідженні участь не брали.

Для оцінки переважаючих життєвих цінностей у педагогів з різним рівнем здатності до саморозвитку використовувався «Морфологічний тест життєвих цінностей». Отримані результати представлені в таблицях 1, 2.

Для досліджуваних 1 групи найбільш значущими цінностями є: досягнення (7,8 балів), високе матеріальне положення (7,7 балів) і власний престиж (7,1 балів). Найменш значущими: креативність (5,7 балів) і духовне

задоволення (6,2 балів). Хоча, слід зазначити, що показники за всіма шкалами – вище середніх.

Таблиця 1

Показники життєвих цінностей педагогів з різним рівнем здатності до саморозвитку (у стенах)

Шкали	1 група	2 група	T	p-рівень
Саморозвиток	6,7±2,1	4,2±1,5	2,1	≤0,05
Духовне задоволення	6,2±2,3	5,7±2,1	1,6	>0,05
Креативність	5,7±2,1	4,2±1,5	1,6	>0,05
Активні соціальні контакти	6,6±2,2	4,3±1,5	2,1	≤0,05
Власний престиж	7,1±2,4	5,5±2,0	2,1	≤0,05
Досягнення	7,8±2,7	5,2±1,8	2,2	≤0,05
Високе матеріальне положення	7,7±2,7	6,4±2,1	1,6	>0,05
Збереження власної індивідуальності	6,4±2,1	3,6±1,4	2,4	≤0,05

Таблиця 2

Показники значущості життєвих сфер у педагогів з різним рівнем здатності до саморозвитку (у стенах)

Шкали	1 група	2 група	T	p-рівень
Професійне життя	7,2±2,4	5,4±2,0	2,1	≤0,05
Навчання і освіта	6,4±2,2	4,5±1,6	2,1	≤0,05
Сімейне життя	6,8±2,3	5,5±1,8	1,8	>0,05
Суспільне життя	6,7±2,3	4,4±1,5	2,1	≤0,05
Захоплення	5,5±1,8	3,4±1,2	2,2	≤0,05
Фізична активність	5,4±1,8	5,5±1,8	0,3	>0,05

Для досліджуваних 2 групи найбільш значущими цінностями є: високе матеріальне положення (6,4 балів) і духовне задоволення (5,7 балів). Найменш значущими – збереження власної індивідуальності (3,6 балів), саморозвиток (4,2 балів) і креативність (4,2 балів).

Також виявлено значущі відмінності між показниками досліджуваних груп щодо таких цінностей: саморозвиток, активні соціальні контакти, власний престиж, досягнення і збереження власної індивідуальності є більш значущими цінностями для досліджуваних 1 групи ($p \leq 0,05$ за t-критерієм Стьюдента, відповідно).

Таким чином, дослідження показало, що педагоги з високим рівнем здатності до саморозвитку відрізняються прагненням отримувати

об'єктивну інформацію про особливості власного характеру, здібностей, інших характеристик особистості; прагненням до самовдосконалення; відповідальним ставленням до своїх обов'язків, професійною компетентністю; поблажливостю до людей та їх недоліків і вимогливістю до себе. Вони прагнуть до встановлення сприятливих взаємин з іншими людьми; для них значущими є всі аспекти людських взаємин; вони доброзичливі, товариські, невимушені в спілкуванні, емпатійні, соціально активні. Мають виражене прагнення до визнання, пошани, схвалення з боку інших, як правило, значущих осіб, до чієї думки прислухаються і на чію думку орієнтуються; потребують соціального схвалення своєї поведінки; самовпевнені, категоричні в ситуації взаємодії з людьми, залежні від неї; честолюбні. Також мають виражене прагнення до досягнення конкретних і відчутних результатів у різні періоди життя; вони ретельно планують власне життя, ставлять конкретні цілі на кожному його етапі та вважають, що головне – досягти мети; велика кількість життєвих досягнень слугує для таких осіб підставою для високої самооцінки. В той же час вони прагнуть до незалежності від інших людей; вважають, що в житті важливо зберегти неповторність і своєрідність власної особистості, поглядів, переконань, стилю життя, прагнуть менше піддаватися впливу масових тенденцій.

Педагоги з низьким рівнем здатності до саморозвитку конформні, замкнуті, не хочуть брати на себе відповідальність, самодостатні; консервативні, стереотипні в поведінці та діяльності, віддають перевагу сталим нормам і цінностям; нерішучі та недовірливі в спілкуванні, закриті для довірливих стосунків з іншими людьми.

Загалом, можна констатувати, що педагоги з високим рівнем здатності до саморозвитку в цілому більш активні, товариські, діяльні, незалежні, прагнуть до визнання власних досягнень, мають високу самооцінку і неповторну, своєрідну особистість.

Найбільш значущими сферами життя для досліджуваних 1 групи є: професійне життя (7,2 балів), сімейне життя (6,8 балів) і суспільне життя (6,7 балів). Найменш значущими: фізична активність (5,4 балів) і захоплення (5,5 балів). Хоча всі показники знаходяться в діапазоні вище середнього.

Для досліджуваних 2 групи найбільш значущими сферами життя є: професійне життя (5,4 балів), фізична активність (5,5 балів) і сімейне життя (5,5 балів). Найменш значущими: захоплення (3,4 балів) і суспільне життя (4,4 балів).

Також отримано суттєві відмінності між показниками значущості життєвих сфер у досліджуваних цих груп. У педагогів з високим рівнем здатності до саморозвитку значущо переважають орієнтації на професійне

життя, навчання і освіти, суспільне життя і захоплення ($p \leq 0,05$, відповідно).

Тобто можна констатувати, що педагоги з високим рівнем здатності до саморозвитку віддають багато часу роботі, включаються у вирішення всіх професійних проблем, вважають при цьому, що професійна діяльність є головним змістом життя людини; для них важливим є все, що пов'язане з життям сім'ї, віддають багато сил і часу вирішенню проблем власної родини; для них також важливі проблеми життя суспільства, вони залучаються до суспільно-політичного життя.

Для педагогів з низьким рівнем здатності до саморозвитку так само значущою є професійна діяльність, якій вони віддають багато сил і часу; фізична культура, як спосіб гармонізації власної особистості; сімейне життя та сімейне благополуччя.

Виходячи з результатів тестування, можна зробити висновок, що на рівень здатності до саморозвитку впливають: активна життєва позиція, відкритість світу і суспільству, незалежність, наявність стійких переконань, висока самооцінка, прагнення до досягнень і суспільного визнання в тій сфері діяльності, яка є значущою для людини. А також – гармонійні професійні, сімейні та суспільні взаємини.

Далі було досліджено особливості смисложиттєвих орієнтацій педагогів з різним рівнем здатності до саморозвитку за допомогою методики СЖО. Аналіз результатів показав, що отримано значущі відмінності в показниках досліджуваних за шкалами: «Цілі в житті» і «Локус-контроля життя або керованість життям» ($p \leq 0,05$ відповідно). У педагогів з високим рівнем здатності до саморозвитку ці показники значущо вище. Це може означати, що висока здатність до саморозвитку залежить від наявності цілей в майбутньому житті, які додають життю усвідомленість, спрямованість і часову перспективу. А також – від переконаності в тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно ухвалювати рішення і втілювати їх в життя.

Таким чином, дослідження таких чинників, як життєві цінності і смисложиттєві орієнтації показало: чим вище цінність професійної діяльності, внутрішньої і зовнішньої підтримки, оптимізму, сімейного і суспільного життя; наявність цілей в житті, перспектив і внутрішній локус контролю по відношенню до власного життя, тим вище рівень здатності до саморозвитку у педагогів досліджених груп.

Для дослідження деяких важливих сторін особистості та життєдіяльності педагогів з різним рівнем здатності до саморозвитку була використана методика «Особиста біографія». В процесі психодіагностики досліджувані відповідають на питання, які змушують їх замислитися про

своє призначення і життєвий шлях, оптимальність власного способу життя, ступінь збалансованості прагнень і поведінки тощо. Така робота активізує процес життєвого самовизначення і постановку цілей, гармонізації свого життя. Методика має, таким чином, ще і функцію, що стимулює процеси самопізнання і самовизначення. Отримані результати представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники загальної конструктивності особистості педагогів з різним рівнем здатності до саморозвитку (у балах)

Чинники	1 група	2 група	T	p-рівень
Життєве самовизначення	3,5±1,3	3,0±1,1	2,1	≤0,05
Життєва самореалізація	3,3±1,2	2,8±1,1	2,1	≤0,05
Трансформація особистості	3,8±1,4	3,2±1,3	2,2	≤0,05
Гармонійність особистості і життя	3,6±1,3	3,1±1,2	2,2	≤0,05
Загальна конструктивність особистості	3,6±1,3	3,0±1,1	2,1	≤0,05

Між всіма показниками загальної конструктивності особистості у досліджуваних груп виявлено значущі відмінності на $p \leq 0,05$ рівні. У педагогів з високим рівнем здатності до саморозвитку всі показники значущо більші. Високі результати за цими показниками інтегрують у собі такі аспекти змісту, динамічної структури і процесу функціонування особистості: достатньо часто відчуття повноти і гармонійності свого життя; гарне самопочуття (здоров'я) протягом року; здоровий і різноманітний спосіб життя; невелика кількість внутрішніх суперечностей в особистості й обставин, що заважають переживати внутрішню гармонію; переважно позитивний емоційний тонус; відчуття єдності із всіма сферами власного життя, з людьми і світом в цілому; висока задоволеність взаєминами в родині, з друзями, в професійному середовищі і життям в цілому; позитивна оцінка змін в особистості з віком; наявність роздумів над філософськими питаннями сенсу життя тощо. Таким чином, ми можемо вважати, що ще одним чинником, який впливає на високий рівень здатності до саморозвитку, є загальна конструктивність особистості.

Важливим питанням залишається оцінка результатів саморозвитку педагога. На теперішній час така оцінка здійснюється за зовнішніми критеріями, але існують власні внутрішні критерії. До них можуть належати: задоволення результатами власної діяльності; позитивна оцінка результатів праці всіма учасниками освітнього процесу; повага та визнання

колеги, керівництва освітньої організації, професійної спільноти; наявність мотивації подальшого професійного та особистого розвитку. Для оцінки результатів саморозвитку педагог застосовує рефлексію, яка дозволяє оцінювати внутрішні якості та компетенції, ресурси самовдосконалення.

Але будь-який саморозвиток фахівця потребує сприятливих зовнішніх умов для його здійснення, а саме: стимулювання та підтримка мотивації до саморозвитку; надання науково-методичної допомоги у саморозвитку педагога; організація психологічного супроводу процесу саморозвитку; здійснення систематичного моніторингу професійного саморозвитку; узагальнення результатів саморозвитку; забезпечення безперервності процесу саморозвитку педагога.

Професійне та особисте самовдосконалення фахівців-освітян обов'язково повинне включати в себе мету та завдання особистісно-професійного саморозвитку; аналіз та рефлексію актуальних та потенційних розвивальних ресурсів; індивідуальну траєкторію процесу саморозвитку; реалізацію власного потенціалу; фіксування досягнень та здійснення моніторингу саморозвитку; оцінку результатів саморозвитку та корекцію подальших стратегій і тактики зростання; досягнення якісно нового рівня професійного розвитку.

Висновки. Теоретичний аналіз та емпіричне дослідження проблеми життєвих цінностей та сенсожиттєвих орієнтацій в контексті саморозвитку педагогів доводять, що у сучасному освітньому просторі існує велика потреба у фахівцях, здатних до самодетермінації професійного та особистісного зростання. Тому необхідним є пошук інноваційних підходів до вирішення проблеми особистісно-професійного саморозвитку педагога в інтегративному освітньому середовищі, яке має значний розвивальний потенціал.

Література

1. Андрущенко В. Філософія освіти ХХІ століття: пошук пріоритетів. *Філософія освіти*. 2005. № 1. С. 5–17.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Білоцерківська Ю. О., Остополець І. Ю., Седашева С. Л. Фасилітативний потенціал як професійно важлива якість особистості майбутнього вчителя. *Габітус*. 2021. Вип. 27. С. 38–42
4. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 564 с.
5. Зязюн І. Педагогічна спрямованість – найголовніша характеристика майстерності А. С. Макаренка. *Імідж сучасного педагога*. 2008. № 1–2 (80–81). С. 5–7.

6. Луговий В. І. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні: (теоретико-методологічний аспект): автор. дис. ... д-ра пед. наук; Інститут педагог. і проф. освіти АПН України. Київ, 1995. 48 с.
7. Мартинюк О. Б. Дослідження професійних ціннісних орієнтацій вчителя як цілісної системи. Ціннісні пріоритети образования в XXI веке: Матеріали Міжнарод. науч.-практич. конф. Луганск, 2003. С. 183–191.
8. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя: автореф. дис. ... докт. пед. наук. Харків, 2008. 42 с.
9. Сущенко Т. І. Діяльність викладача в умовах глобалізації освітнього простору. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2013. № 3. С. 94–101.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла. Москва: Прогресс, 1990. 368 с.
11. Чайка В. Аксіологічний компонент структури саморегуляції педагогічної діяльності в системі підготовки майбутнього вчителя. *Вісник Львівського університету*. 2006. С. 16–24.

References

1. Andrushchenko, V. (2005). *Filosofia osvity 21 stolittia: poshuk priorytetiv*. [Philosophy of Education of the XXI Century: Shout of Priorities]. *Filosofia osvity*, 1, 5–17 (ukr).
2. Bekh, I. D. (1998). *Osobystisno zoriientovane vykhovannia: naukovo-metodychnyi posibnyk* [Personality-oriented education: scientific-methodical book], 204. Kyiv: IZMN (ukr).
3. Bilotserkivska, Yu. O., Ostapolets, I. Yu., & Sedasheva, S. L. (2021). Fasyliatyvnyi potentsial yak profesiino vazhlyva yakist osobystosti maibutnoho vchytelia [Facilitating potential as a professionally important quality of the future teacher's personality]. *Habitus*, 27, 38-42 (ukr).
4. Dubaseniuk, O. A. (2009). *Professional pedagogical education: innovative technologies and methods: monograph* [Profesiina pedahohichna osvita: innovatsiini tekhnologii ta metodyky: monohrafiia], 564. Zhytomyr: Publishing House of I. Franko (ukr).
5. Zyaziun, I. (2008). Pedahohichna spriamovanist – naiholovnishia kharakterystyka maisternosti A. S. Makarenka. [Pedagogical directness is the most important characteristic of A.S. Makarenko]. *Imidzh suchasnoho pedahoha, 1–2 (80–81)*, 5-7. (ukr).
6. Luhovy, V. I. (1995). Tendentsii rozvytku pedahohichnoi osvity v Ukraini: (teoretyko-metodolohichni aspekt) [Trends in the development of pedagogical education in Ukraine: (theoretical and methodological aspect)]. (Thesis of Doctor of Pedagogical Sciences), 48. Institute of Pedagogical and Vocational Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (ukr).
7. Martyniuk, O. B. (2003). Doslidzhennia profesiinykh tsinnisnykh oriientatsii vchytelia yak tsilisnoi systemy [Research of professional value orientations of a teacher as a holistic system]. *Tsennostnye priorytety obrazovaniya v 21 veke: Materialy Mezhdunar. nauch.-praktich. konf.*, 183-191 Luhansk (ukr).

8. Rybalko, L. S. (2008). *Akmeolohichni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia [Acmeological principles of professional and pedagogical self-realization of the future teacher]*. (Abstract of Thesis of Doctor of Pedagogical Sciences), 42. Kharkiv (ukr).
9. Sushchenko, T. I. (2013). Diialnist vykladacha v umovakh hlobalizatsii osvithnoho prostoru [The virtue of victories in the minds of the globalization of the holy space]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filozofia, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia*, 3, 94–101 (ukr).
10. Frankl, V. (1990). *Chelovek v poiskakh smysla [Man in search of meaning]*, 368. Moscow: Progress (rus).
11. Chayka, V. (2006). Aksiolohichniy komponent struktury samorehuliatcii pedahohichnoi diialnosti v systemi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Axiological component of the structure of self-regulation of pedagogical activity in the training system of a maybutny teacher]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 16–24 (ukr).

ЖИЗНЕННЫЕ ЦЕННОСТИ И ОРИЕНТАЦИИ КАК ФАКТОР САМОРАЗВИТИЯ ПЕДАГОГА

Т. К. Бакуменко, И. В. Доля, Ю. В. Холостенко

В статье проанализирована проблема саморазвития педагога в контексте его жизненных ценностей и смысложизненных ориентаций. Трансформация образовательного пространства в современной Украине требует от специалистов развития профессионально важных качеств, формирования способности к самосовершенствованию и росту, которые невозможны без понимания смыслов собственной жизни и деятельности. Саморазвитие педагога рассматривается авторами как способность к постоянному поиску и усвоению новых знаний, обретению новых умений и навыков, организации образовательного процесса для субъектов профессиональной деятельности, эффективное управление ресурсами и информационными потоками, умение моделировать индивидуальную профессиональную траекторию, оценивать и прогнозировать результаты собственной деятельности. Для педагога важно осознание сущности, значения и задач собственной педагогической деятельности, ее цели, умение постоянно соотносить текущие педагогические задачи с перспективами. В зависимости от смысла, которым наделяет специалист свою деятельность, определяются цели жизни и развитие внутренних потребностей.

Проведенное исследование убедительно доказывает, что педагоги с развитой способностью к саморазвитию имеют жизненные ценности и смысложизненные ориентации, существенно отличающиеся от аналогичных образований у специалистов, которые остановились в развитии или этот процесс у них очень замедлился. Педагоги с высоким уровнем способности к саморазвитию нуждаются в объективной информации о собственной личности, стремятся к самопознанию, самосовершенствованию; имеют ответственное отношение к обязанностям; отличаются снисходительностью к людям и их недостаткам и требовательностью к себе, общей конструктивностью личности;

професійна діяльність для них являється пріоритетною, також для них важливі проблеми сім'ї та суспільної життя. В цій зв'язі виникає актуальний питання для подальших наукових досліджень, а саме – як стимулювати процес саморозвитку педагога, які психологічні технології для цього використовувати, як оцінювати отримані результати та т. д.

Ключові слова: життєві цінності, смисложиттєві орієнтації, саморозвиток, педагог, освітнє простір.

LIFE VALUES AND ORIENTATIONS HOW TO CAUSE THE TEACHER'S SELF-DEVELOPMENT

T. K. Bakumenko, I. V. Dolia, Y. V. Kholostenko

The article analyzes the problem of self-development of a teacher in the context of his life values and life-meaning orientations. The transformation of the educational space in modern Ukraine requires specialists to develop professionally important qualities, form the ability for self-improvement and growth, which are impossible without understanding the meanings of their own life and activities. The self-development of a teacher is considered by the authors as the ability to constantly search and assimilate new knowledge, acquire new skills and abilities, organize the educational process for subjects of professional activity, effectively manage resources and information flows, the ability to model an individual professional trajectory, evaluate and predict the results of one's own activity. It is important for a teacher to understand the essence, meaning and tasks of his own pedagogical activity, its goals, and the ability to constantly correlate current pedagogical tasks with prospects. Depending on the meaning provided by a specialist in his activities, the goals of life and the development of internal needs are determined.

The study convincingly proves that teachers with a developed ability for self-development have life values and life-meaning orientations that are significantly different from similar formations among specialists who have stopped in development or this process has slowed down. Teachers with a high level of self-development ability need objective information about their own personality, strive for self-knowledge, self-improvement; have a responsible attitude to responsibilities; are distinguished by condescension to people and their shortcomings and exactingness towards themselves, by the general constructiveness of the personality; professional activity is a priority for them, and the problems of family and social life are also important for them. In this regard, an urgent question arises for further scientific research, namely, how to stimulate the teacher's self-development process, what psychological technologies to use for this, how to evaluate the results obtained, etc.

Key words: Life values, life-meaning orientations, self-development, teacher, educational space.

Бакуменко Тетяна Костянтинівна – доктор філософії, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: tanya020365@ukr.net

Бакуменко Татяна Константиновна – доктор філософії, старший преподаватель кафедри теорії і методики дошкільного образования Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковського обласного совета (г. Харьков, Україна). E-mail: tanya020365@ukr.net

Bakumenko Tetiana Kostiantynivna – PhD, Senior Lecturer of the Theory and Methodology of Preschool Education Department, Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: tanya020365@ukr.net

Доля Інна Валентинівна – викладач кафедри психології Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Бахмут, Україна). E-mail: 49pantofel@gmail.com

Доля Інна Валентиновна – преподаватель кафедры психологии Горловского института иностранных языков ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет» (г. Бахмут, Україна). E-mail: 49pantofel@gmail.com

Dolia Inna Valentynivna – Lecturer of the Department Psychology, Gorlovka Institute of Foreign Languages, State Educational Institution "Donbass State Pedagogical University" (Bakhmut, Ukraine). E-mail: 49pantofel@gmail.com

Холостенко Юлія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету (м. Ізмаїл, Україна). E-mail: kholostenkoy@gmail.com

Холостенко Юлія Владимировна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры общей педагогики и специального образования Измаильского государственного гуманитарный университет (г. Измаил, Україна). E-mail: kholostenkoy@gmail.com

Kholostenko Yuliia Volodymyrivna – Candidate of Pedagogic Sciences. Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Special Education, Izmail State University of Humanities (Izmail, Ukraine). E-mail: kholostenkoy@gmail.com